د جينکو د سکولونو تباهي

ليک مسعود انصاري ترجمه احسان الله او ناصر

د سوات مولانا فضل الله په خپل غير قانوني ايف ايم ريډيو سټېشن دا فتويٰ ورکړه چې "جينکو ته نوے تعليم ورکول به زمونږ راتلونکے نسل د صحيح لارې نه واړوي، د دې نه د بچ ساتلو دپاره دې دوي خپلو کورونو پورې محدودې کړې شي" هغۀ خپل اورېدونکي خبردار کړل چې هغوي دې خپلې ماشومانې غير اسلامي سکولونو نه راوباسي کوم چې بې حيائي خوروي.

د دې فتوې نه پس د مولانا فضل الله منونکو جولائي 2007 نه مئ 2008 پورې د يو کال نه هم کم وخت کښې سوات کښې د جينکو 40 سکولونه تباه کړل. په دغې سکولونو حملې هله بندې شوې کله چې فضل الله سېکيورټي فورسز سره د جنګ بندئ اعلان وکړو. خو د جنګ بندئ ختمېدو نه پس يو ځل بيا په دغه سکولونو د حملو سلسله شروع شوه او په مټه او کبل سب ډويژنونو کښې د سکولونو ورانول هغوي خپل مقصد وګرځولو. په شلو ورځو کښې تقريباً 24 سکولونه تباه کړے شول. په دې حقله د پښتونخوا صوبې د سکول ايجوکېشن وزير سردار حسين بابک ووې چې عسکريت پسندو په سوات کښې 64 سکولونه تباه کړل. د سرکاري اعددو شمار مطابق په سوات کښې 566 د جينکو سکولونه دي چې 4 ګرلز هائر سېکنډري سکولونه، 22 ګرلز هائي سکولونه، 51 ګرلز مډل

سکولونه او 489 ګرلز پرائمري سکولونه شامل دي. د جينکو پرائمري سکولونو کښې تقريباً 131 سکولونه تباه يا بند کړے شو، د کوم د وجې چې 17200 ماشومانې د تعليم نه محرومه شوې.

سوات او قبائلي سيمو کښې د حکومتي چارواکو او شرپسندو ترمېنځه جنګ کښې چې تعليم ته څومره نقصان ورسېدو، هغې ته د چا خيال نۀ دے. په دې جنګ کښې په فاټا کښې د جينکو د تباه شوو سکولونو مکمل اعدادو شمار نشته خو کوم خبرونه چې د نيوز ايجنټانو نه راځي هغه دا ښکاره کوي چې حالات ډېر خراب دي. د محکمه تعليم مطابق په دې جنګ کښې تعليمي لحاظ سره باجوړ ايجنسي د ټولو نه زياته متاثره شوې ده او د جينکو ټول سکولونه يا خو تباه کړے شوي دي او

یا بند کړې شوي دي. شمالي او جنوبي وزیرستان کښې هم حالت څهٔ دغه رنګ دي چرته چې 180 کمیونټي سکولونه کوم چې د بېن الاقوامي ادارو په تعاون سره جوړ کړې شوي وو، هغه هم بند کړي شوي دي. د خیبر ایجنسي مقامي خلقو په درهٔ آدم خېل کښې د جینکو دپاره یو پرائیویټ سکول شروع کړې دې، چې پکښې تقریباً 600 جینکۍ سبق وائي، هغه مور پلار چا چې دخپلو ماشومانو تعلیمـــي اخراجـــات برداشت کولې شو نو هغوي د ماشومانو سره پېښور یا د پېښور په رنګ نورو ابادو علاقو ته کډې یوړې.

د محکمهٔ تعلیم مطابق عسکریت پسندو د جینکو د سکولونو بندولو دپاره یوه ساده طریقه اختیار کړې ده، هغوي وړومبې یو پمفلټ د سکولونو په ګېټونو ولګوي چې پرې لیکلي شوې وي "مونږ دا فېصله کړې ده چې سکول بلډنګ به په بمونو الوځوو نو کهٔ کومه ماشومه دلته موجوده وه نو هغه به د خپل مرګ په خپله ذمه واره وي" دغه رنګ عسکریت پسند دغه رنګ دړکې ټرانسپورټرانو ته هم ورکوي چې ماشومانې خپلو بسونو کښې سکولونو ته وړي. ځینې وخت عسکریت پسند دغه پمفلټې د ماشومانو کورونو کښې یا د سکول د هېډ ماسټرانو کورونو ته هم ورغورځوي. استاذان هم په دغه طریقو ویروي. د پمفلټو د تقسیمولو مقصد دا دې چې جاني نقصان کم نه کم وشي، د محکمهٔ تعلیم د یو افسر مطابق

چې کله په سکولونو کښې ماشومان موجود وي نو دوي پرې کله هم حمله نهٔ ده کړې، دې نه دا ثابتېږي چې د عسکریت پسندو غټ مقصد په عامه توګه په عوامو کښې ویره پېدا کول دي. عسکریت پسند اکثر د شپې حمله کوي، دوي د سکول څوکېدار وتړي او د قرآن مجید ټول جلدونه او دغه رنګ نور اسلامي لټریچر د سکول نه لرې کړي او دې نه پس سکول په بمونو والوځوي.

په اکتوبر 2007 کښې یو عسکریت پسند په مومند ایجنسۍ کښې د یو سکول استاذه په دې خبره سر عام قتل کړه چې هغې د دړکې باوجود پرده نهٔ وه کړې.

د دې واقعې نه پس په ایجنسۍ کښې د جینکو ټول سکولونه بند کړې شو، ځینې استاذانو خو ورته استاذي پرېښوده او ځینې استاذانو د دړکو نه ډک خطونه ذمه وارو افسرانو له ورکړل. د سرکاري چاروا کو مطابق پاړه چنار کرم ایجنسۍ کښې د تعلیم حالت د نورو شپږو ایجنسو مقابله کښې ښهٔ دې. دغه ایجنسۍ کښې د جینکو کالج چې په 1995 کښې جوړ شوې ؤ په هغې کښې اوس هم تعلیم جاري دې او 900 جینکۍ پکښې سبق وائي. د کرم ایجنسۍ عوام د تعلیم په اهمیت پوهه دي او هغوي خپل راتلونکې نسل تعلیم یافته غواړي ځکه خو میران شاه کښې رزمک کېډټ کالج کښې اوسه پورې تعلیم جاري دې، د کالج طالب علمان د نورو کالجونو په مقابله کښې په ښهٔ ګرېډونو پاس کېږي.

په پېښور کښې په يو بېنک کښې کارکونکې زنانه محترمه بشريٰ وائي چې عوام غواړي چې خپلې ماشومانې سکول ته ولېږي خو دوي مجبوره دي ځکه چې په سکولونو کښې د ماشومانو ژوند ته خطره وي. محترمه بشريٰ وړاندې وائي چې هغه داسې ډېر خاندانونه پېژني چې د خپلو لوڼو د سبق دپاره د فاټا بندوبستي علاقو ته په کډه راغلي دي، خو دغه نقل مکاني هر خاندان نۀ شي کولے، ځکه چې غربت ډېر زيات دے. مور پلار نۀ يواځې د لوڼو د تعليم په حواله پرېشانه دي بلکې دوي د هلکانو د تعليم په حقله هم پرېشانه دي ځکه چې يو اړخ ته خو د جينکو سکولونه تباه کېږي او بل خوا ته دغه طالبان د هلکانو سکولونو ته راځي او هغوي ته د جهاد باره کښې ليکچرې ورکوي او هغوي بيا ځان سره جهاد دپاره بوتلو ته تياروي. هم دې سلسله کښې د درۀ آدم خېل د يو تن زوئے ورک شو د هغۀ څوارلس کلن زوئے د سکول نه عسکريت پسندو د جهاد دپاره وانا وزيرستان ته بوتللے ؤ کله چې ئې پلار ته پته ولګېده نو هغه زوي ته د واپس راتلو ووئيل خو زوي ئې د واپس راتلو نه انکار وکړو، ځکه چې د هغۀ ذهن د جهاد دپاره تيار کړے شوے ؤ خو پلار خپل زوئے په څۀ چل واپس راوستو او دغې کښې هغه ته ډېر مشکلات مخې ته راغلل.

د عسکريت پسندو د تعليم مخالفت په حقله د تعليم صوبائي وزير سردار حسېن بابک ووې چې "عسکريت پسندو له خوا د تعليم مخالفت څۀ نوې خبره نۀ ده ځکه چې نن نه تقريباً **70** کاله وړاندې يو مقامي مُلا د باچا خان د تعليمي تحريک مخالفت وکړو، دې تحريک په پښتونخوا صوبه کښې تقريباً **1200** سکولونه جوړ کړي وو او دغې سکولونو کښې به جديد تعليم ورکړے کېدو د هغې د مخالفت دپاره به مليانو جماعتونه استعمالول او عوام به ئې د تعليم نه منع کول".

د يو بل صوبائي وزير جېل خانه جات ميا نثار ګل مطابق دا مليان د سکولونو او جديد تعليم مخالفت ځکه کوي چې پښتانۀ جاهلان پاتې شي کوم کښې چې به د دوي فائده وي ځکه چې د دغه جاهليت په بنياد به دغه مليان په پښتنه معاشره کښې خپل ځائے برقرار وساتي، صوبائي وزير وړاندې وائي " چې صوبائي حکومت تعليم دپاره زياته پېسه مختص کړې ده" سردار حسېن بابک ووې" چې څنګه بېن الاقوامي طاقتونو د افغانستان په جنګ کښې مليانو او طالبانو ته څومره وسله او پېسه ورکړې ده، هم دغه طاقتونه دې اوس هم دغه هومره پېسه د پښتونخوا صوبې د تعليم محکمې ته ورکړي" د صوبائي وزير مطابق په صوبه کښې تقريباً **5500** سکولونه جوړول پکار دي او د دې دپاره د فنډ ډېر سخت ضرورت دے.

د تعليم د صوبائي وزير د نوو سکولونو جوړولو غوښتنه په ځائے ده خو د افسوس خبره دا ده چې صوبائي وزير د نوي جوړېدونکو سکولونو د حفاظت دپاره تراوسه پورې څۀ پلان نۀ دے تيار کړے. بابک صېب ووئيل چې د صوبائي حکومت په قبائلي علاقو کښې هيڅ قسمه کنټرول نشته او د دغې سکولونو کوم چې په قبائلي علاقو کښې دي د هغې د حفاظت ذمه واري په وفاقي حکومت ده، ځکه چې دغه علاقې د وفاقي حکومت په کنټرول کښې دي. صوبائي وزير دا خبره هم ښکاره کړه چې تېر شوي او اوسني صوبائي حکومت د تعليم د تحفظ دپاره څۀ خاص پلان نۀ دے تيار کړے، د

هغۀ مطابق د تعليم تباهۍ کښې د فوځ هم ډېر لاس دے ځکه چې فوځ د عسکريت پسندو خلاف اپرېشن شروع کولو په وخت کښې دغه سکولونه د مورچو په توګه استعمال کړي وو او د دغې مثال سوات دے.

د طالبانو د تعليم مخالف تحريکونو د مخنيوي په ځائے انتظاميې همېشه د دوي دړکې نظر انداز کړي دي. د دې ښۀ مثال په درۀ ادم خېل کښې تېر کال د عسکريت پسندو د دړکو نه پس مقامي انتظاميې زنانه استاذانې او ماشومانو جينکو ته سکولونو ته تګ راتګ دوران کښې د برقعې د اچولو حکم ورکړو.

د تجزيه نګارانو مطابق معاشرتي او اقتصادي ځپلي شوې معاشرې دپاره داسې حالات صحيح نۀ وي، ځکه چې دا به دغه معاشره کښې جاهليت نور هم زيات کړي. د Sustainable Development Policy Institute (SDPI) مطابق پاکستان د جنوبي ايشيا هغه ملکونو کښې دے کوم کښې چې د زنانه Illiteracy ريټ ډېر زيات دے او هغه **54** في صده دے. د International Crisis Group (ISG) مطابق کال **2004** کښې د پاکستان د نورو صوبو په مقابله کښې پښتونخوا کښې Illiteracy ريټ ډېر زيات دے او په قبائلي علاقو کښې دغه ريټ نور هم زيات دے د ICG مطابق د پاکستان قبائلي علاقو کښې **25** فيصده سړي او **3** فيصده زنانه ليکل لوستل کولے شي.

د سرکاري اعدادو شمار مطابق صوبائي حکومت د کال **2002-5** مېنځ کښې **70** فيصده بجټ جينکو سکولونو دپاره مختص کړو. دې نه علاوه مقامي انتظاميې د مور پلار د جينکو تعليم په حواله د حوصله افزايۍ دپاره کتابونه، کاپيانې مفت ورکړي دغه رنګ ئې د روزمره د کور د استعمال څيزونه لکه اوړۀ، غوړي، چيني وغېره هم ورکړۀ، دې سره نتائج څۀ ښۀ شول او د نور ښۀ کېدو امېد هم لرلے شي. د دې اندازه د دې نه لګولے شي چې يواځې په سوات کښې پرائمري سکولونو کښې د جينکو د داخلې شرح د کال **2002** نه پس **77** فيصده شوه، دغه رنګ د فاټا سېکرټرېټ د يو سينئر افسر مطابق په جمرود کښې په دوه کاله کښې د داخلې شمېر **6000** ته ورسېدو. د دې نه علاوه د فاټا د **5** ميلينه آبادۍ دپاره سالانه تعليمي بجټ **3.8** بيلين ته ورسېدو. د دې په مقابله کښې د بلوچستان صوبې پوره تعليمي بجټ د لس ميلينه آبادۍ دپاره د يو بيلين نه هم کم دے. بل اړخ ته د پښتونخوا صوبې خپل تعليمي بجټ **33.3** فيصده (**21** بيلين) د تعليم دپاره مختص کړو.

تعليمي مېدان کښې چې دا څومره پرمختګ نن سبا روان دے دا به تر هغې پورې مقصدي نۀ وي تر کومې چې د عسکريت پسندو په سکولونو د حملو مخ نيوے ونۀ شي. دې دپاره بجټ مختص کېدو نه علاوه نور اقدامات هم پکار دي. په معاشرتي، کلتوري، اقتصادي او سياسي کچ يو منظم کوشش پکار دے چې په سکولونو د عسکريت پسندو له خوا د کېدونکو حملو مخنيوے وکړے شي.

(دا مضمون د مياشتنۍ ((هيرالډ)) اګست 2008 ګڼه کښې چاپ شوے دے)